क्रमसंख्या–३९

जातकमाला

(छगूगु सफू)

भिक्षु अमृतानन्द

294.382
अ 68 जा

ने. रु. ४/-

क्रमसंख्या–३९

जातकमाला

[छगूगु सफू]

भिक्षु अमृतानन्द

ने० रू० ४/-

प्रकाशक –

आनन्दकुटी विहार गुठी

(सं. द. नं. १/०३१ प्र. जि. अ. का. का.)

आनन्दकुटी विहार, स्वयम्भू,

काठमाडौं, नेपाल ।

फोन नं. २१४४२०

294.382
अ76C भा

सर्वाधिकार सुरक्षित ।

बुद्ध सम्बत २५२९

बिक्रम सम्बत २०४२

नेपाल सम्बत ११०५

ईस्वी सम्बत १९८५

तृतीया वृत्ति १०००

6502

मुद्रक:–

शाक्य प्रेस

ॐ बहाल टोल, जोरगणेश

काठमाडौं

फोन नं.– २-१३६०४

स्वर्गीय

पूज्य पिता श्री हिराकाजी शाक्यया

स्मृतिस

शिशुवले बिल ज्ञान प्रति-पल अबु हिराकाजीं जित ।
हाय ! आ वसपोल मदु थन दक्षिणा जि छायत ।।
मयजुयानं मन मच्वं वसपोलयात मछास्य थ्व ।
क्षुद्र जूसां गुगु सफू जि च्वैगु अबुया स्मृतिस ।।

छगू खँ

जातक-पालि, बौद्धसाहित्यया छगू तद्धंगु धुकू खः। थुकिया अनुवाद याय्‌गु विचार जिके तःदंनिसें हे दयाच्वंगु खः। तर ग्रन्थया विशालता व प्रकाशनया साधन छुं मखनागु जूया र्निति व विचारयात अथें तोता छ्वया।

थुखे, विगत दच्छि निदँनिसें गोह्मखे सुपुत्रपिनि मिखा थःगु मां-भाय् पाखे वंगु खने दत। फलस्वरूप गोगूखे सफूत नं प्याहाँ वल गद्य, पद्य तथा ब्याकरण। थुकि मध्ये आपालं याना पद्य सफूत खना। साहित्यिक-मिखायात जा थ्व छगू यईपुसेच्वंगु उद्यान थें हे खः। तर साहित्यिक ज्वीमापिनि मिखायात थाःसा छ्याताहाँ च्वंगु पर्वत थें मच्वंगु नं मखु।

थउं कह्ल क्वीत, साहित्यिक ज्वीमानिपिनि मिखायात ल्वईगु मचा-साहित्य, बाखं, जीवनी, इतिहास, भूगोल तथा समाज-ज्ञान इत्यादिया सफू आपालं आवश्यक जुया च्वन। थुकिया अभावया खँ ह्लाना ब्याःगु मखु। पद्य सफूलि जक थ्व अभाव पुरे ज्वीगु नं मखु। न थुकि भाषा हे दय्‌कै। जि गोह्मखे विद्वानपित थ्व अभाव मदय्‌का छ्वय्‌या र्निति अनुरोध याना। तर वय्‌कःपिसं थ्व खँ मताः। सम्भवतः वय्‌कःपिनि लाहाती सलंसःदँ निसेंयागु खतंनयाच्वंगु कलम दुया र्निति, न्हूगु कलम ज्वनेगु अपाय्‌चो महत्वपूर्ण मखन ज्वी। छाय् ? ऐतिहासिक मजूया र्निति।

च्वे कनागु गोताखे कारणं याना जिगु विचार "मचा-साहित्ययात ल्वय्क जातकया सम्पादन याना पिकाय् माल" धयागु पाखे आकर्षित जुल । न्याय् मसःह्मसिया ब्वाय् ह्थाय् धाःथें । पाल्पातान्सेन पाखे छको ब्वांय् वनावले थ्व ज्या अन सिद्ध जुल । संशोधन याय् धुसेंलि माःमाःगु बाखं क्योलं तया श्री रत्नध्वज जोशीयात मचा-साहित्ययात ज्यू मज्यू व लो मलो परीक्षा याके बिया । दयापूर्वक वय्कनं ज्यू मज्यू स्वया लो मलो खँ ल्यया दिल । मलोगु व मज्यूगु खँ लिकया लोगु खँ थुकी तया । थुकी जम्मा न्यीपु जातकखँ दु । निगूगु सफूति स्वीपु दई ।

"जातकमाला", जातक-पालिया शब्द व खँत्वा पत्ति-कंया अनुवाद मखु । न थ्व जिगु थःगु हे खः । अकि जि थुकि-यात अनुवाद मधया । जातक–पालीस ह्लाप्पां वर्तमान कथा दु । अनंलि अतीत कथा दु । अन्तस 'थ्व थुह्मखः, थ्व थुह्म खः' धयागु खँ दु । पाठच सफूया रूप काय्माःया निंति थुकी जि व खँ छुं मतसे केवल अतीत खँ जक तया बिया । आशा दु कि मेपिसं तपाईं मधाःसाँ थःमं मपाईं धाथें थ्व सफू बालसाहित्य यात उपयोगी जुई ।

धर्मोदय बिहार,
कालिम्पोंग ।

भिक्षु अमृतानन्द
५–७–४९

तृतीय संस्करणया निगू शब्द

प्रस्तुत "जातकमाला" दकेन्हापां सन् १९४९स पिदना लिपा यलया यशोधरा विद्यालय पाखें बि.सं. २०२९स पिका:गु खः ।

नेपाल बौद्ध परियत्ति शिक्षाया नियन्त्रक आयुष्मान् बुद्ध-घोष महास्थविरया अनुरोध कथं आ: हानं थ्व सफू आनन्दकुटी विहार गुठीं पिकया च्वन ।

पालिसाहित्यले जातक साहित्ययात सरल साहित्य भापिई । अकिं बुद्ध धर्मया पठन-पाठन जातकसाहित्यं शुरू याई । थ्व चिकिचा धंगु सफू केवल नेपाल बौद्ध परियत्तिले ब्वनिपिं विद्यार्थीतिं निर्ति जक मखु परन्तु प्रत्येक बौद्धते मस्तेत छेंखापत्ति ब्वंके बहःजु । थ्व सफू आनन्दकुटी विहार गुठीया ३९गू गु सफू खः ।

आनन्दकुटी विहार
स्वयम्भू, काठमाडौं, नेपाल ।
फोन नं, २१४४२०

—भिक्षु अमृतानन्द
आषाढ १५/०४२

थुकि थ्व थ्व दु-

	खँ	पौल्य
१	नच्च (हंसया बाखँ)	१
२	मकस (पत्तिया बाखँ)	४
३	महिलामुख (किसिया बाखँ)	६
४	नन्दिविसाल (थुसाया बाखँ)	१०
५	रोहिणी (रोहिणीया बाखँ)	१५
६	कच्छप (काबुलेया बाखँ)	१७
७	सीहचम्म (गधाया बाखँ)	२१
८	कूटबाणिज (छलि बंजाःया बाखँ)	२४
९	वानरिन्द (माकःया बाखँ)	२८
१०	अत्थस्सद्वार (उन्नतिया बाखँ)	३२
११	वट्टक (वटँया बाखँ)	३४
१२	सिगाल (धोंचिया बाखँ)	३६
१३	सुंसुमार (गोंजया बाखँ)	३९
१४	नामसिद्ध (नांया बाखँ)	४३
१५	वारूणि (अय्लाया बाखँ)	४७
१६	भेरिवाद (जोगीया बाखँ)	४८
१७	तित्तिर (तितराया बाखँ)	५०
१८	सम्मोदमान (मिलेज्वीगु बाखँ)	५३
१९	कुरूंगमिग (चलाया बाखँ)	५७
२०	कुक्कुर (खिचाया बाखँ)	६२

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मा सम्बुद्धस्स

जातकमाला

[छगूगु सफू]

नव्व–१

(हंसया बाखँ)

प्रथम कल्पे प्यपांचूपिसं सिंहयात जुजु यात। न्यातय्सं आनन्द धथाह्म न्यायात जुजु यात। फंगःतय्सं सुवर्णहंसयात जुजु यात। सुवर्णहंसया साप बांलाह्म म्ह्याय् छह्म दु। छन्हु हंसराजं म्ह्याय्ह्मसित "बर फ्वं" धाल। म्ह्याय्ह्मसिनं "थःत योह्म स्वामी ल्यया काय् दय्मा" धका वर फ्वन। हंसराजं वयात 'तथास्तु' धका आज्ञा बिल। हंसराजं दक्व पक्षीगणतय्त छथाय् मुंकल। म्ह्याय्ह्मसित सःता "छं योह्म पुरुष ल्यया का" धका आज्ञा बिल। म्ह्याय्ह्मस्यां पक्षीया बिचे थः

स्वामी ज्वीह्म पुरुष ल्यल्यं मणि थें ज्यागु रंगया क्वकु दुह्म, बांलाक बुत्ता भरे याना तःगु थें ज्यागु पपू व पाः दुह्म अतिकं बांलाह्म ह्मय्‌खा छह्म ल्यल। ह्मय्‌खायात मेपिसं धाल–"हे पासा म्हय्‌खा! हंसराजया म्ह्याय्‌नं छंत स्वामी ल्यल।"

थ्व खँ न्यना ह्मय्‌खां धाल–"भो पासा! छु छिमिसं थौं तक नं जिगु सौन्दर्य व शक्ति मखंनि ला?"

थुलि धया थःगु पपू व ह्विप्यँ चक्कंका सकसिया न्ह्योने ह्मय्‌खा प्याखं हुल। प्याखं हूगु बखते वया ह्म नांगा जुल। ह्मय्‌खाया थ्व चरित्र खना हंसराजं थथे धाल–

"थ्वयाके न दुनेया लज्ज्या दु न पिनेया भय दु। थुजाह्म लज्ज्या व भय मदुह्मसित जि थःह्म म्ह्याय्‌मचा बी मखु।"

अंकि थथे धाःगु–

"रुदं मनुञ्ञं रुचिरा च पिट्ठी,
वेलुरियवण्णूपनिभा च गीवा।
ब्यामम त्तानि च पेखुणानि,
नच्चे न ते धीतरं नो ददामि॥"

[यद्यपि छंगु स्वर साब मधुर, ह्म नं छंगु बांला, ग:प नं बेलौरया थें च्वं, ब्पू छंगु प्यकु हाकः तथापि छ निर्लज्जी जुया प्याखं हुल । अकिं छन्त जिमि म्ह्याय् बी मखु ।]

थुलि धया हंसराजं थः म्ह्याय्यात, थःह्म यःथें हंस छह्म सित बिल । हंसकन्या प्राप्त मजूगुलि ह्मय्खा मछाला ब्वया वन । हंसराजपिं नं थःथः च्वनेगु थासे ब्वया वन ।

—★—

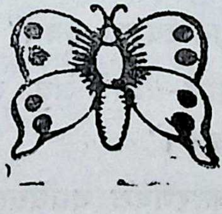

मकस–२

(पत्तिया बाखँ)

छगू समये बनारस देशे ब्रह्मदत्त जुजुं राज्य याना च्वन। उगु बखते बोधिसत्व ब्यापारी जुयाच्वन। बनारस देशे आपालं सिकःमित दु। उकी मध्ये छह्म सिकःमि छथाय् सिमा पाला च्वन। वया छ्यों ले पाचुक सँ खाना तल। वया छ्यों मानो सिकपातां भुनातःगु थें पिच्चुसे च्वं। वया छ्यों ले पत्ति छह्म च्वना मानो बाणं सुया च्वंथें वयात न्याना च्वन। सिकःमि नापं वया काय् छह्म नं दु। वं वयात सःता थथे धाल–

"हे बाबु! जिगु छ्यों ले पत्ति छह्मस्यां बाणं सूथें न्याना च्वन। दयात ख्याना छ्व।"

काय्‌ह्मस्यां धाल–"आसे अबु, आसे, थ्वयात जि थत्थें निकूथला छ्वय्।"

व बेलस छुं कारणवश बोधिसत्व नं अन वया च्वन। सिकःमि काय्‌ह्मसित हानं धाल–"हे बाबु, जिगु छ्यों ले च्वंह्म पत्तियात याकनं ख्याना छ्व।"

"आसे अबुजु, थ्वयात जिं थत्थें निकूथला छ्वय्" धया जःगु बसिला ज्वना वया अबुह्मसिया ल्यूने च्वना पत्तियात पाले धका यांकया पाःगु जा अबुह्मसिया छ्यों निफला जुल । सिकःमि अनसं सित । बोधिसत्वं थ्व घटना खना मती ल्वीकल :–

"मूर्खह्म मित्र स्वया बुद्धि दुह्म शत्रु हे ज्यू । छाय् धाःसा ?–बुद्धि दुह्मस्यां मनूतय्त दण्डादि द्वारा ख्यासां हिंसा जा याई मखु ।"

थुलि मती ल्वीका थथे धाल –

"सेय्यो अमित्तो मतिया उपेतो,
नत्वेव मित्तो मतिविप्प हीनो ।
मकसं वधिस्संति हि एलमूगो,
पुत्तो पितु अब्भिदा उत्तमङ्गं ।।"

[निर्बुद्धिह्म, मूर्खह्म पासा स्वया बुद्धिमानह्म शत्रु ज्यू । निर्बुद्धिह्म पुत्रं पत्तियात स्याय् धका थः अबुया छ्यों हे तच्छ्याना बिल ।]

थुलि धया बोधिसत्व थः माःथाय् वन । सिकःमिया थःथितिपिं वया वयात माःगु दाहकर्म यात ।

—★—

महिलामुख-३

(किसिया बाखँ)

छगू समये बनारस देशे ब्रह्मदत्त जुजुं राज्य याना चवन। उगु बखते बोधिसत्व जुजुया मंत्री जुया चवन। जुजुया अत्यन्त शीलवान्ह्म महिलामुख धयाह्म किसि छह्म दु। छन्हुया दिने खुँत छगू बथान् किसिगलं भतिचा उखे छथाय् चवना "अंगः तच्छ्याय्माः, लँ मदु थाय् कुलँ दय्केमाः, मनूत स्याय्माः, मेपिनि धन खुया हय् फय्केमाः, सुं गुह्मसिनं ज्वं वोसा वयात स्याना छ्वय्माः। खुँ धयापिं शीलवान् ज्वी मज्यू, दयालु ज्वी मज्यू, क्रोधी, सबल तथा जबर्जस्ति याइपिं ज्वीमाः" धका खँ ह्लात। थुगु हे रूपं व खुँत ह्लिया ह्लिथं वया खँ ह्लाइगु। सत्तिकसं चवना चवंह्म व किसि खुँतय् खँ सदां ताल। ह्लि ह्लि उजागु जक खँ ताःगुलि किसि व ब्याक्क खँ वयात हे धया स्यने-कने याःगु थें ताल। वया मनं थथे निश्चय यात–

"आः जि कडा ज्वी माल। निर्दयी ज्वी माल। लँय् नापलाक्वसित स्याय् माल।"

कन्हेखुनु किसिम्हागः वल । वयात स्वथं ज्वना छ्वावात । व अनसं सित । मेपिं नं वल इमित नं अथे हे यात । किसिया न्ह्योने सुं वने मछाल । वंक्वसित ज्वना छ्वावाइगु जुल । थुलि जुसेंलि "महिलामुख किसि वें जुल । वया न्ह्योने सुं वने मजिल । वंक्वसित स्यात" धका जुजुयाथाय् जाहेर यात । जुजुं बोधिसत्व-यात सःता थथे धाल–

"भो पण्डित! महिलामुख किसि वें जुल हँ । छको वना बांलाक परीक्षा याना सो ।"

जुजुया खँ न्यना बोधिसत्व किसिगले वन । किसियात परीक्षा यात । किसिया ह्मय् रोग छुं मखं । रोग छुं मखंसेलि बोधिसत्वं थथे मती ल्वीकल–

"अवश्य नं थन सत्तिक सुं मनूत वया मखु मखुगु खँ ह्लास ज्वी । थ्वया मनं स्वेबले व खँ ब्यावक थःत हे स्यंगु ज्वी धका चवनज्वी । अकिं थ्वं थथे याःगु ज्वी ।"

थुलि मने बिचाः याना बोधिसत्वं किसियात सेवा याइपिंके "थन किसिगःया न्ह्योने सुं मनूत वया छुं खँ-खिँ ह्लाः वोपिं दुला ?" धका न्यन ।

इमिसं धाल–"थनं भतिचा उखे बहनी बहनी खुँत छफौज वया सदां खँह्लाः वो।"

बोधिसत्वं थ्व खँया परीक्षा याना स्वत। लिपा जुजुयात थथे धाल–

"महाराज! किसिया ह्मय् रोग छुं मदु।"

"रोग मदुसा किसि छाय् अथे जूगु?"

"महाराज! किसिगःया सत्तिक छथाय् खुँत छथ्व सदां वयाः खँह्लाः वइगु जुया च्वन। थुमि खँ न्यना किसि थथे जूगु खः।"

"अथे जूसा आ छुयाय् माल ले?"

"भिक्षु आदि श्रमणपिं सःता हया किसिगःया न्ह्योने तया धार्मिक सदाचार तथा शीलया खँ न्यंके माल। खुँतय्‌त अन वय्‌के बी मजिल।"

जुजुं अथे हे या धका हुकुम बिल। मंत्रीं भिक्षुपिं छफौज ह्लि ह्लि किसिगले छथाय् बिज्याका "शीलवान् ज्वीमाः, ज्ञानी ज्वीमाः, हिंसा याय् मज्यू, दयालु ज्वीमाः, धार्मिक ज्वीमाः, मेपिन्त दुःख कष्ट बीमज्यू" धका खँह्लाकल। थुगु प्रकारं स्वन्हु प्यन्हुतक खँ ह्लाकुबले किसिं ताया वया मने "थुमिसं जितः हे धया

च्वंगु ज्वी" धयाथें जुया उसांनिसें वं पुनः स्वयातं छुं मयात। ह्लापा थें हे शीलवान् जुल।

छुं दिन लिपा जुजुं बोधिसत्वयाके "किसि शीलवान् जुल ला धका" न्यन।

बोधिसत्वं "जुल" धका लिसः बिल।

पण्डितया कारणं दुष्ट ज्वी धुंकुह्म किसि नं ह्मानं ह्लापाया थें शीलवान् सदाचारी जुल धया निम्न सिलः ब्वन–

"पुराणचोरान वचो निसम्म,
महिलामुखो पोथयमानुचारी।
सुसञ्ञतानं हि वचो निसम्म,
गजुत्तमो सब्बगुणेसु अट्ठा॥"

[महिलामुख किसिं खुँतय् खँ न्यना थः नं ईपिं थें हिंसादि याइह्म जुल। ह्मानं वहे गजराज सुसंयमी मनूतय् खँ न्यना सकल गुणे प्रतिष्ठित जुल।]

"पशुतय् मनया खँ समेतं सीके फुह्म" धका जुजुं बोधिसत्वयात प्रशंसा याना यश बिल। बोधिसत्व नं जुजु नं यथाकर्म परलोक वन।

—★—

नन्दिविसाल-४

(थुसाया बाखँ)

छगू समये गन्धार देशे, तक्षशिला नगरे गन्धारया जुजुं राज्य याना च्वन। उगु बखते बोधिसत्व थुसा जुया जन्म जुल। ल्याय्ह्म जुसेंलि वयात वया मालिकं ब्रह्मु छह्मसित दान बिल। ब्रह्मुनं वयात थ:गु छें यंका नन्दिविशाल धका नां छुना बडो प्रेमपूर्वक लहिल।

छन्हुया दिने थुसां थथे मती ल्वीकल-

"थ्व ब्रह्मुनं जित: लहिना तल। थ्वं जित: बडो दु:खसिया पालन-पोषण याना च्वन। छाय् जि थ्वयात जिगु सामर्थ्य क्यना यक्को धन कमे याना मबीगु? थथे याना ब्यूसा थ्वयाके नके त्वंकेत यक्को धन दई।" थुलि मती तया छन्हु वं ब्रह्मुयात थथे धाल-

"भो ब्राह्मण! छं जित: बडो मेहनत याना थ: काय्मचायात थें नके-त्वंके याना पालन-पोषण याना च्वन। जि थें जाह्म बल्लाह्म थुसा थ्व देशे गनं दइ मखु। सुं सा बंजायाथाय् वना जिगु बयान या। जि

छस्वा ज्वीक स्वात्तु स्वाका चिनातःगु वस्तु जायक दुगु गाडा सालेफु। सुं छम्ह लिसे छं बाजि ति। जिं छन्त त्याका बी।"

थुसाया खँ न्यना ब्रह्मु नगरे उखे थुखे वना थःम्ह थुसाया बयान यात। अन छम्ह साबंजालं थ्व खँ न्यना ब्रम्हूयात सःतके छ्वया खँ ह्लात। थःम्ह थुसाया बयान यायां ब्रह्मुनं थथे धाल –

"जिम्ह थुसां सच्छिगू गाडा स्वात्तु स्वाका कस्सिक चिना गाडाय् जायक वस्तु तयाब्यूसां गाडा सालेफु।"

बंजालं ब्रह्मु लिसे दोछि दोछि दांया बाजि तल। बंजालं सच्छिगू गाडाय् जायक अप्पा व फी तया छगुलिं मेगुली कस्सिक चिना क्वोलं सडके तया "कासा गाडा सायकि" धका ब्रह्मुयात धाल। ब्रह्मुनं थःम्ह नन्दि-विशाल थुसायात छाय्पा ज्वना वया न्ह्योनेसं च्वंगु गाडाय् जोते याना थः छम्ह जक गाडाय् च्वना "कासा कपटी दोहँ गाडा न्ह्याकि" धका सः बिल। थ्व सः ताया थुसाया मने थथे जुल–

"थ्व ब्रह्मुनं जितः कपटी मज्वीकं हे 'कपटी कपटी' धका धया च्वन। म्वाय्नं गाडा मसा।"

थुलि मती तया नन्दिविशालं थां स्वाना तःथें थःगु प्यपां तुति फितिक्क हे मसंकुसे तया तल। महाजनं ब्रह्मुयाके तुरन्त दोछि दां काल। ब्रह्मुयात साब अपशोच जुल। थुसायात तोता छ्वया थः सुमुकं छें वन। थुसा नं जय् धुंका ब्रह्मुयाथाय् वन। ब्रह्मुया ख्वाः खिउँका च्वंगु खना थुसां धाल—"हे ब्राह्मण! छाय् छ ख्वाः खिउँका च्वं च्वनागु?"

"दोछि दां बुका च्वनाह्म जिगु ख्वाः गनं चक्कनि ले?"

"ब्राह्मण! जि छन्थाय् थुलिमछि च्वने धुन। थुलिमछि छंथाय् च्वना जि मखुथाय् खि-चो फाना मखु मखु थें सना फोहर याना छंगु माल-ताल नोकसान याःगु स्यूला?"

"मस्यू।"

"अले छाय् ले छं जितः 'कपटी कपटी' धका सःतागु? छ दोछि दां बुका च्वने माःगु जिगु दोष मखु। थ्व छंगु हे दोष खः। म्वाल शोक याय् मते। हानं वना निदो दांया बाजिति। जि छन्त त्याका बी। तर छं थुलि होश ति कि जि अकपटीह्मसित 'कपटी' धाय् मते।"

थुलि खँ न्यना ब्रह्मा पुनः नगरे वना निदो दांया बाजि तया वल । बाजि तःह्म महाजनं सच्छिगू गाडाय् जायक फी व अप्पा तया छगूलिं मेगुली स्वाका कत्तिक चिना, गाडाया घःचाय् नं खिपतं चिना, उखें थुखें सिमाय् साय्का फितिक्क हे संके मजीक तल । थुलि याय् सिधय्वं ब्रह्मायात "कासा हे ब्राह्मण ! थुसा जोते या" धका धाल ।

ब्रह्मानं थःह्म थुसायात नस्वागु लखं मोल्ह्वीका बाँलाक छाय्पा अन यंकल । यंका गाडाय् थः छह्म जक चवना थुसायात "कासा भद्र दोहँ ! गाडा सा!" धका सः बिल । थुसां ल्यूने च्वंगु गाडाया घःचा न्ह्योने च्वंगु गाडाया घःचा दुथाय् तय् हल । बाजितःह्म महाजन बुत । ब्रह्मानं तुरन्त निदो दां काल । थुसाया शक्ति खना स्वयाच्वंपिं मनूतय्सं वयात आपालं पुरस्कार बिल । व पुरस्कार ब्यावक ब्रह्माया जुल । थुगु प्रकारं ब्रह्मायात थुसाया कारणं आपालं धन लाभ जुल । थुगु सम्बन्धे भगवानं थथे आज्ञा दय्का बिज्यात–

"मनुञ्ञमेव भासेय्य, नामनुञ्ञं कुदाचनं ।
मनुञ्ञं भासमानस्स, गरुं भारं उदद्धरि ।
धनंच नं अलब्भेसि, तेनेचत्तमनो अहू ।।"

[न्ह्यागु धाःसां मनयात यइगु कथं धा । मनयात मयइगु कथं छुं धाय् मते । मनयात यइगु खँ ह्लाःगुलिं उलिमछि गाडा नापं साला बिल । थुकिया कारणं ब्रह्मु-यात धन नं लाभ जुल । थुकिं हे व सन्तुष्ट नं जुल ।"]

—★—

रोहिणी-५

(रोहिणीया बाखँ)

छगू समये बनारस देशे ब्रह्मदत्त जुजुं राज्य याना च्वन। उगु समये बोधिसत्व छह्म सेठया कुले जन्म जुल। वया अबु सीवं वयात सेठ-पद प्राप्त जुल। वया रोहिणी धयाह्म दासी छह्म दु। छन्हु व दासी वया मांह्म वासुया च्वंथाय् कुतिगले वन। मांह्मस्यां वयात थथे धाल-

"य मैं ! जिगु छ्यंले भुंजि च्वना च्वन। वयात ख्याना छो।"

म्ह्यायम्हसिया भुंजि खना तँ प्याहाँ वल। 'थ्व भुंजियात मदासें जा छाय् तोते !' धका कुति-लुसि कया मांह्मसिया छ्यंले च्वना च्वंह्म भुंजियात दाय् धका दाल। भुंजि ब्वया वन। मांह्म अनसं सित। म्ह्यायम्ह ख्वल।

सेठजुं थ्व सिया 'मूर्खह्म पासा स्वया बुद्धि दुह्म शत्रु हे ज्यू' धया निम्न सिलः ब्वन-

"सेय्यो अमित्तो मेधावी,
यञ्चे बालानुकम्पको ।
पस्स रोहिणिकं जम्मि,
मातरं हन्त्वान सोचति ।।"

[दयालुम्ह मूर्खह्म पासासिबे ज्ञान दुह्म, बुद्धिमान्ह्म शत्रु हे ज्यू । मूर्ख रोहिणीयात सो मां स्याना आः थःतु पछुतावे जुया च्वन ।]

=★=

कच्छप-६

(काबुलेया बाखँ)

छगू समये बनारस देशे ब्रह्मदत्त जुजुं राज्य याना चवंगु बखते बोधिसत्व मंत्रीया कुले जन्म जुल। तद्धिक जुसेंलि बोधिसत्व जुजुया उपदेशक जुल। जुजुया धाःसा साब खँ अपो। थःह्मं खँ ह्लाय् दत कि मेपिंत ह्लाःतु हे वांखाय्के बीगु मखु। बोधिसत्वं जुजुया अपो खँ ह्लाइगु बानि मदय्केत छगू उपाय माला चवन।

उगु समये हिमालय पाखे छथाय् पुखुली काबुले छह्म चवना चवन। अन पुखुली हंय्त निह्म ह्लिया ह्लिथं वया लः त्वंवइगु जुया चवन। काबुलेया हंय्तबिसे साब विश्वास जुल। हंय्तय् नं काबुलेलिसे विश्वास जुल। छन्हुया दिने हंय्तय्सं काबुलेयात थथे धाल—

"हे पासा! जिपिं चवनेथाय् चित्रकूट पर्वते कांचन गुफा दु। थन स्वया अन साब न्ह्याइपु बांला। छ अन वने न्ह्याला?"

"वने जा न्ह्याः पासा! तर गथे याना वनेगु थ्व जि मस्यू। ज्वया वनेत जिके पपू मदु।"

"थुगु बारे छं छुं धन्दा काय्‌मो । यदि छं थःगु ह्यःतु छ्वा जक जिमिसं धाःथें तय्‌फुसा अन थ्यंकेगु भाला जिमिगु जुल ।"

"गथे याय्‌माःगु खः कना दिल धाःसा फु मफु जि धाय्‌ ।"

"मेगु छुं मखु, वनेमाःथाय्‌ मथ्यंतले न्ह्याग्गु हे जूसां ह्यःतु वां मखाय्‌गु । थुलि याय्‌ मफुला ?"

"थुलि जा फु ।"

"कासा अथे जूसा" धया इमिसं कथि छपु माला हल । कथिया दथ्वीलाक्क काबुलेयात वांन्धाक्ल । जवं खवं थःपिं निह्मसिनं त्वाथं ज्वना ब्वया वन ।

काबुलेयात कथि वांन्याका हॅय्‌त निह्म ब्वया बना च्वंगु छथाय्‌ गामे च्वंपिं मचातसें खन । इमिसं लापा थाना "स्वस्व पासापिं ! हॅय्‌त निह्मस्यां काबुलेयात कथि ज्वंका आकाशं यंका च्वन !" धका चिच्चे यात । मचातय्‌ सः ताया काबुलेया थथे धाय्‌ मास्ति वल—

"जिमि पासापिसं जितः यंकलं छिमि कपाः स्याय्‌ माःगु छाय्‌ ?"

काबुलेया मन मच्वना धाय् हे माल धका ह्ल तु वांखात । हँय्‌त बेगं ब्वया वना च्वंगु खः काबुले कुतुं वया बनारसया जुजुया लाय्कुली क:सी जू वन । काबुले निकू दल । काबुले कुतुं व:गु खँ लाय्कुली फैले जुल । लाय्कुयापिं सकलें मनूत वया सो वल । जुजु नं मंत्री भारदार्पिं लिसे वया सो वल । काबुले निकू दया च्वंगु खना जुजुं बोधिसत्वयाके न्यन–"हे पण्डित ! गथे जुया थ्व काबुले थन कुतुं वल ?"

बोधिसत्वं "थ्व काबुलेयात हँय्‌तसें गनं यंके धका कथि वांन्याका यंकल ज्वी । सुं मचातसें थथे यंका च्वंगु खना चिच्चे यात ज्वी । काबुलें मचात हा:गु स्वय् मफया इमित छुं धाय् धका ह्ल तु वां खात ज्वी । अले थ्व थन कुतुं वल ज्वी" धका सीका पुनः बोधिसत्वं थथे मती ल्वीकल–

"आपा दत जि जुजुयात न्वाय्गु मौका माला च्वनागु, थ्व थिकगु मौका खः ।"

थुलि मती तया बोधिसत्वं जुजुयात थथे धाल–

"खः महाराज ! अपो खँ ह्लाइपिंत व थाय् स्वया खँ ह्लाय् मस:पिन्त थथे हे जुई ।"

थुलि धया निम्न सिलः न्यंकल–

"अवधि वत अत्तानं कच्छपो ब्याहरंगिरं ।
सुग्गहीतस्मि कट्ठस्मि वाचाय सकिया वधि ।।
एतम्हि दिस्वा नर-विरिय सेट्ठ ।
वाचं पमुंचे कुसलं नातिवेलं ।"

[बांलाक ज्वनातःगु कथि तोता थःगु ह्यःतु संभाले याय् मफया मखुगु थासे खँ ल्हाःगुलि काबुलेया प्राण नाश जुल ।

थ्व प्रत्यक्ष कारण स्वया वीर्यवान उत्तम जुजुपिसं भिगु तथा कारण सहितगु यथायोग्य थासे खँ ल्हाय् सयकेमाः । थासे खँ ल्हाय् मसःगुलि काबुलेया प्राण वंगु खन मखुला ?]

जुजुया मने "जितः हे धाःगु ज्वी" धया थें जुया "हे पण्डित ! जितः धयागु ला" धका न्यन ।

बोधिसत्वं धाल–"महाराज ! छिंपि ज्वीमा अथवा मेंपि न्ह्याह्म हे जूसां अपो खँ ल्हाःह्मसित थथे ज्वीफु ।"

जुजु उसांनिसें खँ ल्हाय्बले खुब होश तल । फक्को ह्म खँ ल्हाय्‌गु अभ्यास यात ।

सीहचम्म-७

(गधाया बाखँ)

छगू समये बनारस देशे ब्रह्मदत्त जुजुं राज्य याना च्वंगु बखते बोधिसत्व बुँज्या याना नइह्मसिया कुले जन्म जुल। तद्धिकः जुसेंलि थःह्म नं बुँज्या याना जीविका यात।

उगु समये गधाया ह्मय् वस्तु तया गामे गामे वना बने ज्याइह्म बंजाःछह्म दया च्वन। गामे थ्यनेवं गधाया ह्मय् च्वंगु कु लिकया वया ह्मय् सिहया छ्यंगुलि भुना जय्के छ्वइगु। गधा न्ह्योने लाःपिनि बुँई वना वामा, छ्वमा इत्यादि नइगु। सिहया छ्यंगुलि भुनातःह्म गधा खना ब्वीं पिवाः च्वना च्वंपि मनूत सिह भालपा बिसी वन।

छन्हुया दिने व बंजाः छथाय् गामे थ्यन। थःत थिकगु थासे बाय् च्वन। थः नय् माःगु ज्वरे याना गधायात नं सदांया थें सिहया छ्यंगुलि भुना जय्के छ्वत। गधा छथाय् तच्छो पिना तःगु ब्वीं वना तच्छोमा नल। बुँ पिवाः च्वना च्वंह्म सिह धका ग्याना

गामे वना सकसितं धाल। मनूत गुलिं कथिं ज्वना, गुलिं लोहँ ज्वना, गुलिं चुपि ज्वना वल। गुलिसिनं शंख पुल। गुलिसिनं लापा थात। थुगु प्रकारं हाहा व हुहु याना चिच्चे याना ब्वीं वन। गधा ग्याना ग्याभाषं थःगु तालं हाल। बोधिसत्वं गधा धका सीका थथे धाल–

"नेतं सीहस्स नदितं
  न व्यग्घस्स न दीपिनो।
पारुतो सीहचम्मेन
  जम्मो नदति गद्रभो॥"

[न थ्व सिंहया सः खः। न थ्व धुँया सः खः। न थ्व चितुबाया सः खः। थ्व जा सिंहया छ्यंगुलिं भुना च्वंह्म गधाया सः धका खः।]

बोधिसत्वया खँ न्यना मेपिसं नं गधा धका सीकल। गधा दुथाय् सकलें ब्वांवन। गधाया दशा सी ला म्वाय् ला जुल। वया ह्मय् च्वंगु सिंहया छ्यंगु कया सकलें ल्याहाँ वन।

उखे बंजाः गधा उजुं-सुजुं ल्याहाँ मवोगुलिं गधा माःवने धका प्याहां वल। छसिनसें बंजाः अन थ्यंकः वन। गधाया दशा खना बंजालं थथे धाल–

"हे गधा ! गुलिमछि दय् धुंकल छं सिहया छ्यंगुलि भुना अःपुक्क थःगु जीविका याना च्वंगु । थौं छं थःगु सः पिकाल ज्वी उकिं छन्त थथे जुल । थ्व सिहया छ्यंगुया दोष मखु । थ्व छंगु हे दोष खः ।"

बंजालं थुलि जक छु धाल ज्वी गधाया प्राण अनसं वन ।

—★—

कूटवाणिज-८

(छलि बंजाया बाखँ)

छगू समये बनारस देशे ब्रह्मदत्त जुजुं राज्य याना च्वंगु बखते बोधिसत्व मंत्री कुले जन्म जुल। तद्धिकः जुसेंलि बोधिसत्व न्यायालयया मंत्री जुल।

उगु समये शहरे च्वनीह्म व गामे च्वनीह्म निह्म बंजाः पासापिं दथा च्वन। ईपिं मध्ये छम्हु गामे च्वंह्म पासाह्मस्यां शहरे च्वंह्म पासाह्मसिथाय् न्यासःगू फालि (हलया च्वकाय् तय्गु नँबला) नासो तय् यंकल। वं व फालि ब्याक्क मिया, फालि तयातःगु कोथाय् छुँखि ह्वला तल। गोन्हुचा लिपा गामे च्वंह्म पासाह्म वया शहरे च्वंह्म पासाह्मसिके थःह्मं नासो तयातःगु फालि फ्वन। शहरे च्वंह्म छलि बंजालं 'हे पासा! छंगु फालि ब्याक्कं छुँ नल' धका धया छुँखि जक दुगु कोठा चाय्का क्यन।

"नःसा म्वाल का, छुँ नःगु सुया छु लगे जू" धया गामे च्वंह्म बंजाः गंगाय् मोल्हु वन। शहरे च्वंह्म बंजालं थःह्म काय्ह्मसित नं वया नापं छ्वत। वं व मचायात

छह्म विश्वासीह्मसिथाय् तया 'थ्व भचायात जि मवोतले गनं पित छ्वय् मते, स्वयातं बिया नं छ्वय् मते' धया थः मोल्हुया पासाह्मसिथाय् ल्याहाँ वन ।

पासाम्हस्यां धाल–"हे पासा, जिह्म काय् गो ?"

वं धाल– "हे पासा ! बडो अपशोच कि, जि गंगाय् मोल्हुया च्वंतले छि काय्यात जि गंगासिथे वसः पीकातया । तर गनं गनं इमा छह्म वया छि काय्यात दाया यंकल । गुलि जि लापा थाना तोफिकेत सना, तर जिगु परिश्रम ब्याकं सिति वन ।"

"छंगु थ्व खँ सत्य मखु । इमां नं अपाय्धिकह्म मचा यंके फैला ?"

"छु याय्‌ले आःजि ! यंके फुसां मफुसां यंके धुंकल ।

"म्वागु खँ ल्हाना च्वने मते । बरो छं कतपिनि मचा स्याना वया इमां दाया यंकल धका धाइह्म ! छन्त जि थत्थें अड्डाय् यंके ।"

"ज्यू, छु याय्; अड्डाय् सा अड्डाय् हे यंका दिसँ ।"

पासाह्मस्यां वयात अड्डाय् ब्वना यंकल । अड्डाय् थ्यनेवं बोधिसत्वयात थथे धाल–

"भो मालिक ! थ्व मनू मोल्ह्वी धका जिह्म काय्

नं ब्वना गंगाय् वन । ल्याहाँ वयेवं 'जिह्म काय् गो ?' धका जि न्यना बले थ्वं 'इमां दाया यंकल' धका धाल । क्वा थ्व खँयपया निर्णय याना बिया दिसँ ।"

"छलि बंजाःया थ्व खँ न्यना बोधिसत्वं गाम्हे च्वंह्म बंजाःयाके थथे न्यन–

"हे पुरुष ! छं थ्वया काय् ब्वना यंकागु खः ला?"

"भो मालिक ! जि वया मचायात ब्वना यंकागु नं खः । हानं व मचायात इमां दाया यंकूगु नं खः ।"

"हे पुरुष ! अपाय्धिकःह्म मचायात नं इमां दाया यंके फइला ?"

"भो मालिक ! मचायात जा इमां दाया यंके फइ मखु धाय्का, तर छिके हे जि न्यने कि नँया फालि छुँतसें नय् फइला ले ?"

"थ्व छु खँ खः, बांलाक धा ।"

"भो स्वामि ! जि थ्वयात न्यासःगू फालि नासो तय् बिया । लिपा जि थ्वयाके व फालि बिउ धका धया बले थ्वं 'फालि ब्याक्कं छुँ नल' धका छुँखि जक दुगु कोथा चाय्का क्यन । यदि छुँ नँया फालि नय्फुसा

इमां नं मचायात दाया यंके फु। कृपातसे थ्व खँया निर्णय बांलाक याना दिसँ।"

थ्व खँ न्यना बोधिसत्वं "अवश्य नं थ्वं 'गुह्मसिनं गथे याई, उह्मसित अथे हे याय्' धयागु उक्ति ज्वंगु ज्वो" धका सीका वयात "हे पुरुष ! छं गुगु विचार या:गु ख: व ठीक जू" धका धाल।

थुलि धया बोधिसत्वं निम्ह्सितं समके याना थथे धाल–

"गुजाह्मसिनं गुजागु यात उजाह्मसित उजागु हे याय्गु ठीक ख:। यदि नँया फालि छुं नय् फुसा मचा-यात नं इमां यंके मफय्मा:गु छुं मदु। गुह्मसिनं गुजागु याना क्यनी उह्मसित उजागु हे याना क्यंपि नं दई। आ: छिपिं निम्ह्सिनं वं वयागु वं वयागु बस्तु लितब्यु। नँया फालिया कारणे थ: मचा तंका चवने मते।"

"भो स्वामि ! यदि जिह्म मचा हया ब्यूसा जि वया फालि ब्याक्कं लित बी।"

"भो स्वामि ! यदि जिगु फालि लित ब्यूसा वया मचा लित हया बी।"

थुगु प्रकारं मचा मदुह्मसिया मचा, फालि मदुह्म-सिया फालि दत। निह्मं थ: मा:मा:थाय् वन।

—★—

वानरिन्द-९

(माकःया बाखँ)

छगू समये बनारस देशे ब्रह्मदत्त जुजुं राज्य याना चवन। उगु बखते बोधिसत्व माकःया योनी जन्म जुल। माकः सलया मचा पाय्धिकः। अतिकं बांला। उखे थुखे याकःचा चाःहिला जुजुं छथाय् खुसिसिथे च्यन। खुसिया दथ्वी छगू द्वीप दु। अन अनेक प्रकारया साःसाःगु, भिंभिंगु मेवा, अँ इत्यादि फल दु। माकलं अनच्वंगु फलफुल नया जीविका याना चवन। द्वीपया थुखे पाखे खुसि दथ्वी तग्गोगु लोहँ छगः दु। माकः थःगु बलं तिन्हुया लोहँते जुना, अनं तिन्हुया द्वीपे जू वनिगु। थुगु हे प्रकारं ल्याहाँ नं वइगु।

अन खुसी निह्मतिपू गोंज चवना चवन। माकः उगु लँपुं बरोबर वंगु खना गोंजया कलाह्मसिया "माकःया नुगःचु नये दुसा ज्यू" धयागु इच्छा जुल। मिसाह्मस्यां थ्व खँ भातह्मसित कन। भातह्मस्यां "ज्यू, छं थुकी चिन्ता याय्मते। थौं बहनी माकः ल्याहाँ

वनि बले जि वयात ज्वना हये" धका धया गोंज वना द्वीपं थुखे खुसी दथ्वी चवंगु लोहँते भोसुला चवन ।

माकः वल । द्वीपं तिन्हुये न्ह्यो थय्क छको लोहँते स्वल । लोहँ ह्लापा स्वया तज्जा खन । माकःया मने "खुसी चवंगु लः धाःसा ह्म मजू । लोहँ धाःसा ताजाः थें चवं । अवश्य नं जितः ज्वने धका गोंज गोतुला चवन ज्वी" धयागु बिचार लुल । परीक्षा याना स्वय् माल धका माकलं स्वको तक सःतल नं छुं लिसः मवोसेंलि माकलं थथे धाल–

"हे लोहँ ! छाय् ल्याः थौं छं छुं लिसः मब्युसे चवं चवनागु ?"

गोंजं मने बिचाः यात–"निश्चय नं ह्लिगः ह्लीग थ्व लोहँतं माकःयात लिसः ब्यू ज्वी । अंकि थ्वं थथे धाःगु । थौं जि थ्वयात लिसः बी माल ।"

थुलि मती ल्वीका गोंजं लिसः बिल ।

माकलं "छ सु खः" धका न्यन ।

गोंजं "ज़ि गोंज खः" धका धाल ।

"छ छाय् थन चवं चवनागु ले ?"

"छंगु नुगःचु कायगु इच्छा याना ।" गोंजया खँ न्यना माकलं थथे मने ल्वीकल–

"थन धाःसा पारी वनेगु लँपु मेगु मदु । थ्वयात छ्ले मयासे मजिल ।"

थुलि मने तया माकलं थथे धाल–

"हे गोंज ! छन्त जि जिगु नुगःचु बीगु जुल । छं म्हुतु वां खाया चवं । जि तिन्हुया छंथाय् वये । अले छं जितः ज्वं ।"

गोंजतय् धाःसा म्हुतु वां खाल कि मिखा निगलं तिसिना वनिगु । माकलं थ्वहे मौका स्वया गोंजं म्हुतु वां खाय्वं तिन्हुया वया छ्यँने जुना अनं खुसिपारी तिन्हुया वन । गोंजं माकःया चतुरता खना थथे धाल–

"हे माकःया जुजु ! थ्व लोके गुम्ह्सिके प्यंगू गुण दई वयात शत्रुं त्याके फइमखु । व प्यंगू गुण छंके नं दु ।"

थुलि धया निम्न सिलः ब्वन–

"यस्सेते चतुरो धम्मा वानरिन्द ! यथा तव ।
सच्चं, धम्मो, धिती, चागो, दिट्ठं सो अतिवत्तति ।"

[हे माकःया जुजु ! गुम्ह्सिके छंके थें सत्य, धर्म,

(=बुद्धि), धृति (=प्रयत्न, उपाय) व त्याग-थ्व प्यंगू गुण दई उम्हसिनं शत्रुयात नं त्याका तोती ।]

थुकथं माकःयात प्रशंसा याना गोंज थःगु थासेसं ल्याहाँ वन ।

अत्थस्सद्वार –१०

(उन्नतिया बाखं)

छगू समये बनारस देशे ब्रह्मदत्त जुजुं राज्य याना च्वन। उगु बखते बोधिसत्व छह्म तद्धंह्म सेठ जुया च्वन। वया साब ज्ञां दुह्म काय् छह्म दु। व मचा साब चलाक। अने अनेगु ज्या याय् नं सः। कथहनं व ह्लय्‌दँ दत। छन्हु व मचां वया अबुयाके थथे न्यन–

"यः अबु ! उन्नतिया मू-लँपु छु खः ?"

अबुम्हस्यां "थ्व का" धका निम्न सिलः ब्वना न्यंकल–

"आरोग्यमिच्छे परमं च लाभं,
सीलं च वुड्ढानुमतं सुतं च।
धम्मानुवत्ती च अलीनता च,
अत्थस्स द्वारा पमुखा छलेति ।।"

[(१) लाभ मध्ये दकेसिबे तद्धंगु लाभ निरोगी ज्वीगु, (२) शीलवान सदाचारी ज्वीगु, (३) ज्ञानं थकालि जुया च्वंपिनि उपदेश न्यनेगु, (४) अनेक प्रकारया सत्संगत याना अनेक प्रकारया खँ सीकेगु,

(५) धर्म अनुसार बानि छ्‌चलेगु व (६) अलसि मचाय्‌गु–थुबि खुता कारणयात उन्नतिया मू–लँपु धाई।]

थुगु प्रकारं सेठजुं थः पुत्रयात दयापूर्वक उपदेश बिल। उसांनिसें व मचां खुगू गुण दय्‌केगु कोशिस यात।

वट्टक-११

(बटँया बाखँ)

छगू समये बनारस देशे ब्रह्मदत्त जुजुं राज्य याना च्वन । उगु समये बोधिसत्व बटँया कोखे जन्म जुल । बनारस देशे बटँत लाना हया, म्वाँपि बटँत मिया जीविका याना च्वंह्म ब्याधा छह्म दया च्वन ।

छन्हुया दिने व ब्याधां आपालं बटँतलिसे बोधिसत्वयात नं लाना यंकल । बटँत सकसितं नसा नकल । सकसिनं साक्क नल । बोधिसत्व छह्मस्यां नसा मनः । वं थथे मती ल्वीकल:-

"नसा नल धाय्‌वं जि हृष्ट-पुष्ट जुया ल्ह्वना वई । ल्ह्वना वल धाय्‌वं जितः स्याकनं न्यानायंकी । थथे जुल धाय्‌वं जिजु ज्यान याकत्तं फुई । मनःसे च्वंसा जि ल्ह्वनि मखु । मल्ह्वन धाय्‌वं जितः सुनां यंकी मखु । अले जिगु ज्यान बचे ज्वी ।"

गोन्हुचाहे मबीवं ब्याधायाथाय् च्वंपि बटँत ब्याक्क बिक्री जुल । बोधिसत्व छह्म जक पंजले बाकि दया च्वन । गंसी जूगुलि वयात सुनां मयंकू । छन्हु ब्याधां

"छु जुल ल्याः थ्वयात, नसा नं मनः थ्वं" धका बटैँ कथा पाःलाहाते तया पुत्तु प्वीका स्वल। बोधिसत्व मौका लाका भुरुंग ब्वया वन। ब्याधा तोले जुल।

जंगले चवंपिं बटैँ तसें खना वयाके थथे धका न्यन- "हे पासा! गन वना चवनागु, छ खने मदुगु जा आपाहे दत ले?"

बोधिसत्वं धाल-"भो पासापिं जितः ब्याधां ज्वना-यंकल। अन चवं जोछि जि नसा नं मनया, त्वँसा नं मत्वना। केवल ब्याधाया लाहांतिं मुक्त जुया वय्गु उपाय छगू जक सदां मनेल्वीका चवना। छन्हुया दिने थथे थथे याना वया लाहांतिं उमके जुया वया।"

थुलि धया निम्न सिलः ब्वना न्यंकल-

"नाचिन्तयन्तो पुरिसो विसेसमधिगच्छति।
चिन्तितस्स फलं पस्स मुत्तोस्मि वध बन्धना॥"

[चिन्तना मयाकं सु पुरुषं नं विशेषता (मुक्ति) प्राप्त याय् फई मखु। बन्धने लात धका शोक मयासे, बन्धनं मुक्तज्वीया लागी सदां उपाय माला चवनागु जूयानिंतिं, थौं जि ब्याधाया बन्धनं मुक्त जुया वया।]

थुकथं बोधिसत्वं थः बन्धनं मुक्तजुया वयागु खँ सकसितं न्यंकल।

सिगाल–१२

(धोँचिया बाखँ)

छगू समये बनारस देशे ब्रह्मदत्त जुजु राज्य याना चवंगु बखते बोधिसत्व छथाय् मसाने सिमाय् चवनिह्म देवता जुया जन्म जुल। छन्हुया दिने बनारसे नखः दया चवन। मनूतसें नखः माने यासे दोवा दोवापत्तिकं ला अय्लाः तया वल। उगु बखते धोँचा छह्म बहनी बनं प्याहाँ वया, थासे थासे चवंगु ला अय्लाः नया त्वना छथाय् बने वना चच्छि द्यन। न्ह्यालं चाःबले द्यो तुइसे चवंचवन। धोँचा प्याहाँ वये ग्यात। छथाय् लँपु लिक्क चवंगु बने वना च्वन। अन छह्म ब्रह्म ू खवाःसिले धका वल। ब्रह्म ू यात खना धोँचां थथे मती ल्वीकल–

"ब्रह्म ू धर्यापि साव लोभी। थ्वयात जि धनया लोभ क्यना नगरं पिने वनेनु युक्ति याय् माल।"

थुलि मती ल्वीका धोँचां ब्रह्म ू यात "हे ब्राह्मण!" धका सःतल।

ब्रह्म ू नं लिफः स्वया "सु व जितः सःतुह्म?" धका धाल।

"जि ख: ब्राह्मण ।"

"छाय् ले ?"

"हे ब्राह्मण जिके निस: दां दु । यदि छं जित: छंगु गां तोपुया याकुप्वाले बेकुं च्याना मेपिसं मखंक नगरं पिने यंका बिल धा:सा छन्त जि व निस: दां बी ।"

धनया लोभं ब्रह्मूनं "ज्यू जि छन्त सुनानं मखंक गां भुना यंके" धका धाल । थुलि धया ब्रह्मूनं धोँचित गां भुना याकुप्वाले बेकुं च्याना यंकल ।

धोँचां न्यन- "हे ब्राह्मण ! गन थ्यन ?"

"फलाना थाय् थ्यन ।"

"अथे जूसा भतिचा वने मगानि ।"

थथे धाधां छगू मसाने थ्यन । धोँचां न्यन- "हे ब्राह्मण ! आ: गन थ्यन ?"

"मसाने थ्यन ।"

"अथे जूसा जित: बेँति । छंगु गा बेँ चकंकि । जि छन्त दां बी ।"

ब्रह्मूनं काचा काचां थ:गु गा बेँ लात ।

धोँचां धाल-"हे ब्राह्मण ! थ्व सिमाक्वे गाह्मया

सो थन यक्को धन दु । व धन फुकं छन्त जुल ।"

ब्रह्म सिमाक्वे वना गाच्ह्मुया वंतलें धोँचां वया गाय् प्यकुने प्यपुचः व दथ्वी छपुचः खिफाना बिसी वन। सिमाय् च्वनाच्वंह्म बोधिसत्वं थ्व कारण खना थथे धाल–

"हे ब्राह्मण ! छ गजाःह्म ल्याः ! गुह्मसिके कौरी छगः हे मदु उह्मसिकें छन्त छु धन प्राप्त ज्वी? धोँचां छन्त धोँलाना थके धुंकल । आमकन छन्त गनं दां दई! थःगु गा कया थः माथाय् हुँ ।"

देवताया खँ न्यना ब्रह्मुया मने साब दुःख जुल । आखिरे बिचरा ब्रह्मु थःगु गा कया नुगःमछिका ल्याहाँ वन ।

—★—

सुंसुमार-१३

(गोंजया बाखँ)

छगू समये बनारस देशे ब्रह्मदत्त जुजुं राज्य याना च्वंगु बखते बोधिसत्व माकःया कोखे जन्म जुल। वयाके किसियाके ति बल दु। व गंगा सत्तिक छथाय् बने च्वन।

उगु बखते गंगाय् गोंज छह्म दुगु जुया च्वन। वया कलाः नं दु। बोधिसत्व (माकः) ह्लिया ह्लि गंगाय् वया लः त्वंवइगु गोंजया कलाह्मस्यां खं। छन्हु वया मने माकःया नुगःस्यें नय्गु इच्छा जुल। वं थःगु मनया खँ भातह्मसित कन।

भातह्मस्यां धाल–"हे मिसा ! झीपिं जुलं लखे च्वनिपिं व जुलं बें च्वनिह्म। गथे याना वया नुगःस्यें काय् फै ?"

"न्ह्यागु याना जूसां वयात ज्वना दी माल। मखुसा जिगु प्राण थनसं फुई।"

कलाह्मस्या थ्व हत्थ्या खना गोंजया मने आकुल-व्याकुल जुल। कलाह्मसित धैर्य मब्यूसे च्वने मफुत। आखिरे वं थथे धाल–

"हे मिसा ! मने धैर्य ति । छन्त जि व माकःया नुगःस्यें नके जुल ।"

थुलि धया मिजंह्म गोंज माकः वया लः त्वंवइथाय् वना चवंचवन । माकः वया लः त्वंवल ।

गोंजं धाल–"हे माकःया जुजु ! छाय् छ सदां थन जक चवना फल नया चवनागु ? उखे गंगा पारी गुलि सासागु फलफुल बु । अन वना फलफुल नःवने मफुला?"

"हे गोंजया जुजु ! गंगा पारी वने जा मन दु, तर गंगा साब तःब्या । हानं साब तःजा ।"

"हे माकःया जुजु ! यदि छं वने मन दुसा छन्त जि लुकुंछिना पारी यंका बी ।"

"आमथे खःसा जा साब हे असल जुल" धका माकलं धाल ।

गोंजं धाल–"अथेसा वा जिगु ह्मय् चवं ।"

माकः वना वया ह्मय् चवन । गोंजं माकःयात छुं मतिचा यंका गंगाय् डुबे ज्वीत सन । माकलं धाल–"हे गोंज ! छं जितः लखे डुबे याय् त्यना ला ? छाय् छं थथे यानागु ?

"हे माकः ! छन्त जि गंगापारी यंकें धका हयागु

मखु । न जिं पुण्य कर्मयाय् धका छन्त ह्यागु खः । जिह्म कला:यात छंगु नुग:स्यें नके माला धका थुलिमछि दु:खसिया छन्त ह्यागु ।"

"हे गोंजया जुजु ! छं थ्व कंगु साब असल जुल । मखुसा छंगु थुलिमछि परिश्रम सित्ति वनीगु । छं स्वय् बले जिगु नुग:स्यें जिके थन दु धका चवन ज्वी । यदि नुग:स्यें तया जूगु जूसा उखें थुखें सिमाय् तिन्हुया ज्वीबले कुचा कुचा मज्वीला ?"

"अय् जूसा छंगु नुग:स्यें गन दुले ?"

"खंला छं हुं सिमा ?"

"खं ।"

"व सिमाय् यातां-प्यातां खाया चवंगु छुं चीज खंला कि मखं ?"

"खं ।"

"ह:, व हे का जिगु नुग:स्यें ।"

"यदि छं जित: छंगु नुग:स्यें बी ख:सा जिं छन्त स्याय् मखु ।"

"यदि छं जित: अन पारी थ्यंकाब्यूसा जिं छन्त अन सिमाय् चवंगु लिकया बी ।"

6502

थ्व खँ न्यना गोंजं माकःयात गंगापारी यंकल। माकः वया ह्म तिन्हुया सिमाय् वन। सिमाय् चवना माकलं थथे धाल –

"हे मित्र गोंज ! थ्व प्राणीपिनि नुगःस्यें नं गन सिमाय् दैला का ! छ गज्याह्म मूर्ख। छन्त जि छले याय् धुन। छं गुगु फल-फुल बी धका जितः छले यायत संगु खः। व फल-फुल जितः म्वाल। छंगु ह्म जकं तद्धं बुद्धि तद्धं मजू।"

थ्व मतलब प्रकाश यासे निम्न सिलः न्यंकल–

"अलमेत्तेहि अम्बेहि जम्बुहि पनसेहि च।
यानि पारं समुद्दस्स वरं मय्हं उदुम्बरं॥
महति वत ते बोन्दि न च पञ्ञा तदूपिका।
सुँसुमार वञ्चितो मेसि गच्छदानि यथासुखं॥"

[छंगु अं, जमुना, फंसि आदि फल जितः म्वाल। गंगापारी च्वंगु थ्व हे उदुम्बर फल जितः ज्यू। छंगु शरीर थें प्रज्ञा तद्धं मजू। हे गोंज! छन्त जि छले याय् धुन। आः छ थः मन दुथाय् हुँ।]

थ्व खँ न्यना गोंज दोलंदो दां जुलं बूह्म थें च्वंक अपशोच याना थःगु थासे सं ल्याहाँ वन।

—★—

नामसिद्ध-१४

(नांया बाखँ)

छगू समये तक्षशीला देशे बोधिसत्व साब नां जाःह्म आचार्य जुया चवन। वया न्यासःह्म शिष्यपिं दु। उकि-मध्ये छह्म शिष्य 'पापक' धयाह्म दु। वयात सकसिनं, "थन वा पापक, अन हुँ पापक। थन चवँ पापक, अन चवँ पापक" धका धाइगु जुया चवन। थथे धाइगु न्यना वया मने थथे जुल-

"पापक धाय्का चवनेगु ठीक मजू। भिंगु नां छगू तये माल।"

थुलि मने तया गुरुह्मसिथाय् वना थथे धाल-

"भो गुरु! कृपातसे जितः मेगु नां छगु तया बिज्याहुँ।"

गुरुह्मस्यां धाल- "प्रिय शिष्य! नां धयागु व्यव-हार मात्र खः। नामं भिंनिगु व मभिंनिगु छुं मदु। थ्व हे नां ज्यू।"

थथे धालं नं वया चित्त बुझे मजूगुलिं गुरुह्मस्यां पुनःथथे धाल-

"अय् जूसा, छ छको गामेपाखे चाः हिला वा। छं थःत योगु नां छगू ल्वीका हति।"

गुरुह्मसिया खँ न्यना विद्यार्थी "भिंगु नां छगू ल्वीका हये" धका गामेपाखे चाःह्यू वन। छथाय् लँय्वी सीह्म छह्म हयाच्वंगु खन। वं "थ्व सु" धका न्यन। "फलानाह्मसिया फलानाह्म" धयागु लिसः वल।

विद्यार्थी, "थ्वया नां छु' धका न्यन।

"जीवक" धयागु लिसः वल।

"जीवक धयाह्म नं सी ला ?"

"गजाह्म मनू ल्याः! जीवक नं सिई अजीवक नं सिई। नामं छु याई धका!"

थुलि खँ न्यनेवं नांया बारे विद्यार्थींया विचार भतिचा मध्यस्थ जुल।

अनंलि विद्यार्थी सरासर गामे द्वाहाँ वन। गामे मनूतसें मिसा छह्मसित साबज्वीक दाया च्वंगु खन। वं, "छाय् दायागु ?" धका न्यन।

इमिसं "थ्व मिसां जिमिगु ज्याला मब्यू, अकिं दायागु" धका धाल।

"थ्व मिसाया नां छु ?"

"धनपाली ।"

"धनपाली थें जाह्मसिनं हे मेपिनि ज्याला बी मफुगुला ?"

"नां धनपाली ज्वीवं तुं धन दैगु जा मखु । धनपाली धयाह्म नं गरीब ज्वीफु, अधनपाली धयाह्म नं गरीब ज्वी फु । नामं छु याई धका !"

थ्व खँ न्यना नांया बारे वया विश्वास फं फं ह्म जुल । अनंलि व गामं प्याहाँ वल । लैं बिचय् छथाय् लँ द्वना उखे थुखे जुयाच्वंह्म मनू छह्म नापलात । न्यन– "गन वनेगु ?"

लिसः बल- "खः, जि फलाना थाय् वने धका वयागु तर लँ दापा जुया अलमले जुया च्वना ।"

"छंगु नां छु?"

"जिगु नां पन्थक ।"

"पन्थक धयाह्मसित नं लँ दापा जूला ?"

"गजाह्मल्याः ! नां पन्थक ज्वीवं तुं लँ दापा मज्वीगु छु दु ? नामं लँ क्यनी ला छु ! नां धयागु ब्यवहार मात्र मखुला ? नामं छु सिद्ध ज्वी धका !"

थ्व खँ न्यना नांया बारे विद्यार्थीया विश्वास छफुति नं मन्त । नां हिकेगु विचार व 'नामे नं छुं दु खनि' धयागु धारणा मदया वन । थुकथं विचार परिवर्तन जुसेंलि विद्यार्थी गुरुह्मसिथाय् वन । गुरुह्मस्यां वयाके "छु नां ल्वीका हया, छु नां तयेगु" धका न्यन ।

वं धाल–"गुरु ! जिके आः नां होकेगु विचार मन्त । उगु विचारयात जि तोता छ्वय् धुन । नामं छुं ज्या सिद्ध मजू खनि । जितः जिगु हे नां ज्यू ।"

गुरुह्मस्यां वं याःगु ज्या-खँय् मिले ज्वीक निम्न सिलः ब्वना न्यंकल–

"जीवकञ्च मतं दिस्वा, धनपालिञ्च दुग्गतं ।
पन्थकञ्च वने मुल्हं, पापको पुनरागतो ।।"

[जीवकयात सिना च्वंगु खना, धनपालियात दरिद्र जुया च्वंगु खना तथा पन्थकयात जंगले लँ दापा ज्वीका च्वंगु खना "पापक हानं ल्याहाँ वल ।]

—★—

वारुणि–१५

(अय्लाया बाखँ)

छगू समये बनारस देशे ब्रह्मदत्त जुजुं राज्य याना च्वन। उगु समये बोधिसत्व बनारसया सेठ जुया च्वन। वया आधार कया पसल्या छह्मस्यां सुलि पसः तया जीविका यात।

छन्हुया दिने पसल्यां साब भिगु मुसःगु अय्ला दय्का नोकरयात 'अय्ला सियाती' धया थः मोल्हु वन। व वनेवं अय्लाया तेज क्वन बढे याय्माल' धका अय्लाखे चौ तल। अय्ला ब्याक्क स्यन। पसल्या ल्याहाँ वल। जूगु खँ ब्याक्क सेठजुयात कन। पसल्याया खँ न्यना सेठजुं 'उपकार याय् मसःह्म मूर्खं, उपकार याय् धका अपकार जक याई' धया निम्न सिलः ब्वना न्यंकल–

"न वे अनत्थकुसलेन अत्थचरिया सुखावहा।
होति अत्थं दुम्मेधो कोण्डञ्ञो वारुणि यथा।।"

[उपकार याय् मसःह्मस्यां याइगु उपकारं गुबलें सुख मजू। सुलिपसल्याया शिष्य कौण्डन्यं अय्ला भिके धका क्वन स्यंका ब्यूथें जक जुई।]

भेरिवाद-१६

(जोगिया बाखँ)

छगू समये बनारस देशे ब्रह्मदत्त जुजुं राज्य याना चवन। उगु समये बोधिसत्व जोगीया कुले जन्म जुल। छन्हु नगरपाखे उत्सव जुई धयागु घोषणा जुल। बोधिसत्व 'उत्सवे वना बाजनं थाना ध्यबा कमेयाना हये' धयागु मती तया काय्म्ह पासा ब्वना बाजं ज्वना वन। अन वना बाजन थाना ध्यबा भति भति मुंका काय्ह्मलिसें तुं बाजं ज्वना गामे ल्याहाँ वन। लँय् ववं ईपि निह्मं छथाय् वने खुँत सुला चवनीगु थाय् थ्यन। अबुह्मस्यां काय्ह्मसित धाल-"लाचिछ मलाचिछ बाजनं थाय् मते। छको निको जक था। छको निको जक थाःसा 'सवारी वोगु ज्वी' धका खुँत बिसी वनी। मद्दिक थात धाय्वं खुँत वया लुटे याना यंकी।" काय्ह्मस्या ह्लाय्पने थ्व खँ द्वाहाँ मवं। बारम्बार धाल नं खँ मन्यं। वया मने जा "थ्व हे बाजंया सलं जि खुँ तय्‌त ख्याना छ्वय्" धया थें जागु विचार दुगु जुल। अकिं वं फ्न तःसकं मदिक्क बाजनं थात। खुँत

ह्लापलाक जा 'सवारी वया चवन ला छु थें' धका बिसी वन। तर लिपा लगातार बाजंया सः तासेंलि 'सवारी मखु ज्वी' धका भालपाः वया सो बले निह्मचा जक खना इमिके च्वंगु धन दक्को लुटे याना यंकल।

"बडो मुश्किलं कमेयाना हयागु धन ब्याक्क सदिक्क बाजं थाःगुलिं याना काँ-कौ छगः हे मदय्का च्वने माल" धका मती तया अबुह्मस्यां थथे धाल—

"धमे धमे नाति धमे अति धन्तं हि पापकं।
धन्तेन सतं लद्धं अति धन्तेन नासितं॥"

[बाजनं था, तर आपाः थाय् मते। मदिक्क बाजनं थाय्गु खराब। बाजनं थाना सच्छिदाँ लाभ जुल। आपालं थाःगुलिं याना ब्याक्कं फुत।]

—★—

तित्तिर-१७

(तितराया बाखँ)

छगू समये हिमालयपाखे छमा तःमागु बरमाय् तित्तिर (=तितरा), माकः व किसि - थुपिं स्वह्म पासापिं च्वना च्वन। इपिं स्वह्म पासापिं परस्पर मिले जुया च्वना च्वंसां इमि दथ्वी वं वयात, वं वयात मान मर्यादा तयेगु चलन मदु। छन्हुया दिने इमि मती- "झीपिं थथे परस्पर मानमर्यादा मतसे च्वनेगु उचित मजु" धैथें जुया इमिसं थथे मती ल्वीकल-

"झीपिं मध्ये थकालि व क्वकालि सीदय्‌का, थकालिह्मसित आदर तया परस्पर मानमर्यादा तया च्वनेगु उत्तम।"

थुलि मती तया इमिसं थकालि व क्वकालि ह्मसीकेगु उपाय छगू मं निश्चय यात। छन्हुया दिने इपिं स्वह्म पासापिसं बरमा क्वे च्वना थथे छल-फल यात।

तितरा व माकलं किसियाके न्यन-"हे पासा किसि! छं थ्व बरमा गुबलेंनिसें स्यू?

"हे पासापिं ! जि थ्व बरमा चिकिचामाबलें निसें स्यू । गुलि चिकिचामाबले निसें धाःसा जि दके ह्मापां थन वयाबले थ्व सिमा जिगु त्यफुचाय् तक्क जक थ्यं । थुलि चिकिचामाबलेसं निसें जि थ्व बरमा स्यू ।"

किसि व तितरां माकःयाके न्यन–"हे पासा ! छं थ्व सिमा गुबलेसं निसें स्यू ले ?"

"हे पासापिं ! जि थ्व बरमा चिकिचामाबलेसं निसें स्यू । गुलि चिकिचामाबलेसं निसें धाःसा थ्व बरमा-क्वे चवना थःगु गःपः थमस्वकुसे बरमाया चिकि चिकिचा फोगु स्वाँत थ्वया नयागु जि स्यू ।"

माकः व किसि निह्मस्यां तितरायाके न्यन–"हे पासा ! छं थ्व सिमा गुबलेसं निसें स्यू ले ?"

"हे पासापिं ! जि जा बरमा बुयामवोबले निसें हे स्यू । थ्व बरमा बुयावोगु हे छको जि हिमालयपाखे चवना अन बरमाया फल नया थन वया खिफाना । व खिस बरमाया पु दुगु जुल । लिपा थ्व सिमा अनं हे बुया वल । थुगु प्रकारं जि थ्व सिमा बुया मवोबलेसं निसें हे स्यू । अकिं छिपिं स्वया जि बैशं थकालि ।"

तितराया खँ न्यना माकः व किसिं वयात थथे धाल–

"हे पासा ! आवंलि छन्त जिमिसं थकालि माने याना मान आदर तये जुल। थनिनिसें छं जिमित उपदेश बिया न्वाना शिक्षा ब्यु।"

थुगु प्रकारं उपिं स्वह्म पासापिं परस्पर थकालि माने याना छह्म मां-बौया सन्तानपिं थें ला व लुसि जुया च्वंच्वन। तितराया उपदेश न्यना इपिं धर्मशीले च्वन। जीवनभर तक इमिसं थकालिया उपरे याय्माःगु कर्तव्य पालन यात। अन्तस इपिं स्वह्मं स्वर्गवास वन। इमिगु थ्व थकालि मानेयाय्गु शिक्षायात 'तित्तिर ब्रह्मचर्य' धका धाल। थ्व ब्रत लोके प्रख्यात जुल।

—★—

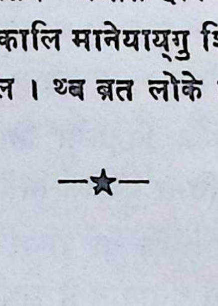

सम्मोदमान- १८

(मिलेज्वीगु बाखँ)

छगू समये बनारस देशे ब्रह्मदत्त जुजुं राज्य याना च्वन। उगु बखते बोधिसत्व बटैँया कुले जन्म जुल। दोलंदो बटैँतलिसे जंगले च्वन। उगु समये बटैँत च्वनिगु थासे वना बटैँत हाःथें हाला बटैँत मुँवल धाय्वं जाल वांछ्वया बटैँ लाना, बटैँ मिया जीविका यानाच्वंह्म ब्याधा छह्म दया च्वन।

छन्हु बोधिसत्वं थः परिषदपित-"भो ज्ञातिपि! थ्व ब्याधां जी थःथितिपि ह्मासे याइन। थथे सदां जाले क्यंका च्वने माल धाय्वं जी सन्तान याकनं फुई। उकि उपाय् छगू याय्माः" धया थथे उपदेश बिल-

"ब्याधां जाल वांछ्वयेवं जी सकसिनं जालया गथि दुथाय् छचों तया छपाखं तुं जाल ल्ह्वना तापाक्क ब्वया वनेमाः। अले गनं छथाय् कँया क्वाले तक्यंका जालया तःलं सकलें प्याहाँ वनेमाः। थुकथं याःसातिनि जीत ब्याधां ज्वने फई मखु।"

छन्हु ईपिं सकलें नसा मा: वं वं छथाय् ब्वीं च्वंवन । व बेलस ब्याधा वया जाल वांछ्वत । बोधिसत्वं सकसितं थ:ह्मं ह्लापा धयात:गु खँ ह्लिथन । सकसिनं छगू मन याना जाल ब्वय्का यंकल । ब्याधा बटैं ज्वने धका ब्वाँय् वल । तर बटैंतसें जाल नापं ब्वय्का यंकुगु खना ब्याधा हिस्स जुल । ब्याधा बटैंतय् क्वं क्वं ब्वां वन नं लिलाके मफुत । बटैंत तापाक्क छथाय् वना क्वाले जाल तक्यंका जालया त:लं सकलें बिसी वन । थुगु प्रकारं बोधिसत्वं थ: परिवारपिंत बचे यात । ब्याधां बल्ल बल्ल थ:गु जाल ल्वीका काल । ह्लिचिछ तक मेहनत यात नं वयात छुं प्राप्त मजू । फुसुलुगु ह्लातिं ब्याधा छेँ ल्याहाँ वन ।

छेँ थ्यनेवं वयात वया कलातं बोबिल । वया कलातं वयात थथे नं धाल–"ह्लिचिछ चाहिला नं फुसुलुगु ह्लातिं वल । पिने नं छं सुं लहिमा:पिं दु लाक्कि छु ?"

ब्याधां धाल–"हे मिसा ! पिने लहिमा:पिं सुं मदु सिवाय छ छह्म ।"

"अले छाय्ले, ह्लिचिछयंकं बने चाहिला नं छुं महसे वयागु ?"

"खः बटैँत ब्याक्कं छगोल जुया मिले जुल। इमिसं जाल छगुलिं ल्ह्वना ब्वय्‌का यंकल। जाल मामां बल्ल बल्ल ल्वीका हया। थथे जुल धका छं मती अपशोच याय्‌मते। गोन्हुतक व पक्षीत मिले जुया च्वने फइ धका! गुखुनु इमि अमेल ज्वी, उखुनु जा ईपि सकलें जिगु ल्हाःती ला हे लाइ।"

थुलि धया ब्याधां पुनः थथे धाल–

"सम्मोदमाना गच्छन्ति, जालमादाय पक्खिनो।
यदा ते विवदिस्सन्ति, तदा एहिन्ति मे वसं॥"

[आः बटैँत सकलें छगू गथः जुया मिलेजुया च्वन। अकिं इमिसं अपाय्‌धंगु जाल समेतं ब्वय्‌का यंके फत। तर गुखुनु इमि अमेल ज्वी, थी थी ज्वी, उखुनु ईपि सकलें जिगु बशे ब्लाई मखु।]

छन्हु बटैँत सकलें हुरुरुं आकाशं ब्वहाँ वल। उगु बखते छह्म बटैँया तुति मेह्म बटैँया छ्यने मचाय्‌क लात। छ्यने तुति लाका च्वंह्मसिनं वयात थथे धाल–

"छाय् छं जिगु छ्यने लाकमं च्वाना?"

"भो पासा! जिं थ्व चाय्‌क यानागु मखु, न जि छन्त लाकमं च्वाय् धका हे छंगु छ्यने तुति तयागु खः।

प्रमादवश थथे जुल । क्षमा याना दिसँ ।"

उह्मसिया तं प्याहाँ वल, धाल–"छं स्वेबले छं हे जक जाल ल्ह्वना धका चवना ला कि छु? छु जि जक ल्ह्वना मयंका ला ?"

थथे धका हाहां इमि ल्वापु जुल। बोधिसत्वं थ्व खँ सिल । सकसितं स:ता थथे धाल–

"भो ज्ञातिपिं ! थथे ल्वाना चवने मते । क्षमा याना च्विले जु । कीपिं ल्वाना चवन धाय्‌वं ब्याधा वया की सकसितं लाना यंकी ।"

तर थ्व खँय् वास्ता मतसे ल्वा:पिं निह्म "जित: अथे याय् ज्यूला" धका हाला चवन । बोधिसत्वया मने– "आ: धा:सा बिघ्न प्याहाँ वइन । थन चवंचवना भलो ज्वीमखुत" धयाथें जुया थ:गु खँ न्यंपिं ब्याक्क बटैंत ब्वना मेथाय् वन । गुलिचां मदय्‌वं ब्याधा वया जाल वांछ्वत । इपिं निखल: अय्‌नं अथे हे धका हालाचवन । 'मा:सा छं हे जाल ल्ह्वं रे, छं हे जक मखा जाल ल्ह्वना चवन !' धका हाला चवचवं ब्याधा वया दक्को बटैंतय्‌त लाना यंकल । ह्लिचा जाय्‌क बटैंत तयाह:गु खना ब्याधाया कला: खुशी जुल ।

—★—

कुरुंगमृग–१९

(चलाया बाखँ)

छगू समये बनारस देशे ब्रह्मदत्त जुजुं राज्य याना चवंगु बखते बोधिसत्व कुरुंगमृग (चला) धायका छथाय् बने जन्म जुल । चला छथाय् झाले चवन । अनथाय्सं छथाय् सिमा छमा नं बु । उकी फंगः छह्म चवना चवन । अनहानं उथाय्सं चवंगु दहँ छगुली काबुले छह्म नं दुगु जुया चवन ।

छन्हुया दिने ब्याधा छह्मस्यां दहँने लः त्वना वोह्म बोधिसत्वया पालिख्वाँय् खन । वं अन सिखः थें बल्लागु छ्यंगू पास तया वन । बोधिसत्व (चला) लः त्वने धका बहनीपाखे दहँयाथाय् वन । वया तुति पासे क्यन । व चिच्चे याना हाल । चलाया हासः ताया सिमाय् चवंह्म सतपत्त फंगः व दहँले चवंह्म काबुले न्ह्योने वल । इमिसं चलाया तुति पासे क्यनाचवंगु खन । आः छुयाय् माल धयागु इमि सलाह जुल । अन सतपत्त फंगलं काबुलेयात थथे धाल–

"हे पासा ! छंके वा दु। छं थ्व पास चन्नंक न्ह्यया छ्व। जि बना ब्याधायात थन मवय्केगु उपाय याये। थुकथं की निह्मसिया सहायताद्वारा की पासाया प्राण बचे ज्वी।"

थुलि सलाह याना सतपत्त कंगः ब्याधाया गामे बना व चवनीगु छ्यें सत्तिक छथाय् सिमाय् चवन। काबुलें पास चाय्गु शुरू यात।

ब्याधा सुथह्लापनं हे धनुष व बाण ज्वना न्ह्योनेयागु लुखां प्याहाँ वल। ब्याधा प्याहाँ वोगु खना सतपत्त कंगः थःगु पपु भारा भारा संका, हाला ब्याधाया खवाले दाया बन। ब्याधा 'अलच्छिना कंगलं दाल, अलच्छिन जुल' धका छ्यें ल्याहाँ वना पलख च्वन। 'ह्लाचः थ्व ब्याधा न्ह्योनेया लुखां प्याहाँ वल, आः थ्व ल्यूनेया लुखां प्याहाँ वय्फु' धका सतपत्त कंगः छ्यें या ल्यूने बना चवन। ब्याधा नं घौछि जाय्का ह्लापा थें हानं धनुष व बाण ज्वना 'न्ह्योनेया लुखां बनाबले अलच्छिन जुल। आः ल्यूनेया लुखां प्याहाँ वने माल' धका ल्यूनेया लुखां प्याहाँ वल। कंगलं ह्लापा थें तुं यात। "आः नं थ्व कुलच्छिना कंगलं जितः वने मबिल"

धका ब्याधा हानं छ्ये ल्याहाँ वना द्यन । लिपा द्यों बांलाक तुई धुंका ब्याधा हानं धनुष बाण ज्वना प्याहाँ वल । ऋंगः बेगं ब्वाँय् वना चलायात "ब्याधा वया च्वन" धका धाल । उगु बखते काबुलें पासया खिपः छ्पु जक ल्यंदय्क चानातय् धुंकल । काबुलेया ह्न तुत्वों च्वंगु वा ब्याक्कं कुतुं वनीथें च्वन । वया ह्न तु छ्प्वातं हि हि जुल । वायुबेगं ब्वाँय् वया च्वंह्म ब्याधा खना चला ल्यंदुगु खिपः छ्पु चप्फुना बने बिसी वन । ऋंगः सिमाच्वे च्वं वन काबुले छह्म इकिधिकि सने मफया अनसं च्वं च्वन । ब्याधा न्ह्योने थ्यंक वल । काबुलेयात खन । वयात कया ह्लिचाय् स्वतथना ह्लिचा अनसं च्वंगु सिमाय् तक्यंकल । बिसी वंह्म चलो छुं भतिचा वना लिफः सोबले ब्याधां काबुलेयात ह्लिचाय् स्वतथना सिमाय् तःगु खन । थुलि खनेवं चलाया मने "अहो ! जिगु कारणं जि पासाया ज्यान वनिन ! वया ज्यान ज्वगे यना बीगु जिगु धर्म खः" धयागु विचार लुया चला गुलि बमलाह्म थे च्वंक ब्याधां खने दुथाय् दना च्वन । ब्याधां खना "आः थ्व चला बमलात ज्वी । थ्वयात मस्यासें जा छाय् तोते" धका धनुष ज्वना चलायात लिना यंकल। चला ब्याधां लिलाके नं मफेक,

वया मन ह्रेस नं मनेक ठिक्क ज्वीक ब्वाँय् वन। ब्याधा नं चलायात लित्त‌ु लिना वन । थुकथं यंकु यंकुं चलां ब्याधायात घोर बने थ्यंके यंकल । "आः जा तापाक्क वये धुन" धका सोका ब्याधायात छ्ले याना चला मेगु हे लँपु ज्वना फय् समानं ब्वाँय् वन । चला काबुलेयात तयातःगु सिमाय् थ्यंकः वन । अन वं सिमाय् च्वंगु ह्मिचा न्यकुंति कुतुं कल । काबुले ह्मिचां प्याहाँ वल । सतपत्त नं सिमां क्वाहाँ वल । चलां ह्मित उपदेश यासे थथे धाल–

"हे पासापि ! छिमिसं याना जिगु ज्यान बचे जुल । छिमिसं पासापित याय् माःगु कर्तव्य पालन यात । आः हानं ब्याधा थन वया छिमित हिंसा याय् फु । भकि सतपत्त ! छ थः मचात ब्वना गनं मेथाय् छथाय् हुँ । छ नं हे काबुले ! थःगु ज्यू ज्वगे याना लखे द्वाहाँ हुँ ।"

थुलि पासापित उपदेश बिया ह्मि ज्यान बचे याना, चला थःगु नं ज्यान बचे याना थः माःथाय् वन । ब्याधा हानं अन ल्याहाँ वल । ब्याधां अन थःह्मं तया थकुगु काबुले मदुगु खालिगु ह्मिचा छ्पा जक खन ।

ब्याधाया मने साब दुःख जुल। ज़िगू मनया कु कुबीथें मन ऊयातुका ब्याधा फुसुलुगु ह्लाति छ्येँ ल्याहाँ वन। इपि स्वह्म पासापिं नं थ्वं थः विश्वासघात मयासे जीवनकाछि च्वना कर्मानुसार परलोक वन।

कुक्कुर-२०

(खिचाया बाखँ)

छगू समये बनारस देशे ब्रह्मदत्त जुजुं राज्य याना च्वन। उगु समये बोधिसत्व छुं पापया फलं खिचाया कोखे जन्म जुल। वया सलंसः परिवारपिं दु। दको परिवारपिं मुंका व छगू मसाने च्वन।

छन्हुया दिने बनारसया जुजु बग्गिले च्वना चाःह्यू वन। चाहिला ल्याहाँ वये धुंका चर्चिछ बग्गि पतांगिरिसं परे याना तल। चर्चिछ वा वल। लाय्कुली च्वंपिं खिचात वया बग्गिले च्वंगु छ्यंगूया खिपः व मेगु दक्को-दाक्को छ्यंगू नया बिल। कन्हेखुनु कर्मचारीपिसं थ्व खँ जुजुयात कन। तमं चूर जुया जुजुं थथे हुकुम बिल-

"खंको खंको खिचातय्‌त स्याना छ्व।"

राजकर्मचारीपिसं नापलाक्को खिचातय्‌त स्यात। नगरे च्वंपिं खिचातय्‌त साब कष्ट जुल। खिचात भकाभक बिसी वं वं बोधिसत्व दुथाय् मशाने वन। खिचात यक्को मुंवोगु खना बोधिसत्वं इमिके "छाय् वयागु?" धका न्यन। इमिसं थथे धाल-

"लाय्कु दुने तयाल:गु बग्गिले चवंगु छ्यंगूया खिप: खिचातसें नल। सिपाहितय्सं नगरे खंको खिचातय्‌त स्यात। जिपिं नगरे चवने मफुत। जिमित महान आपद जुल। अकिं जिपिं थन वयागु।"

थ्व खँ न्यना बोधिसत्वं थथे मने ल्वोकल–

"लाय्कु, दुने पिने चवंपि खिचात द्वाहाँ वये फइगु मखु। बग्गिले चवंगु छ्यंगू लाय्कु दुने चवंपि खिचातसें हे नल ज्वी सिबे मेपिसं नल ज्वीमखु। खुंयात जा छुं मजू। तर खुँ मखुपिंत धका आपद जुल। थः जाति-बन्धुपिनि निंतिं थौं जिं थ:गु प्राण संकल्प मयासें मजिल।"

थुलि मने ल्वोका बोधिसत्वं खिचातय्‌त धैर्य बिया थथे धाल–

"हे ज्ञाति-बन्धुपिं! ग्याय् मते। जिं जुजुयाथाय् वना अभयदान कया वये। जिं मवोतले छिपिं थनसं चवना चवं।"

थुलि धया बोधिसत्वं पारमिता स्मरण यात। मैत्री भावयात न्ह्योने तया "थौं जित: चाहे कथि दाय्मा, चाहे लोहँतं कय्केमा, चाहे कुना तय्मा। न्ह्यागु जूसां थौं जिं ज्ञाति-बन्धुपिंत उपकार याय् मुल" धका दृढ

प्रतिज्ञा याना नगरे द्वाहाँ वन । वयात सुनानं हे छु मया: ।

जुजु न्यायालये चवंचवन । बोधिसत्व लाय्कु दुने द्वाहां वन । जुजुया न्ह्योने वना थथे धाल–

"महाराज ! छलपोलं खिचातय्त स्याय्गु हुकुम बिया बिज्याना ला ?"

"ख: !"

"महाराज ! खिचातय्सं छु स्यंकल ?"

"बग्गिले चवंगु छ्यंगू ब्याक्क नल ।"

"गुह्मस्यां नल उह्मसित छलपोलं ह्मस्यू ला ?"

"मस्यू ।"

"महाराज ! थ्वं नल वं नल धका यथार्थं मसीकं न्ह्याह्म खिचायात स्या धका आज्ञा जुया बिज्याय् ज्यूला ले ?"

"जिगु बग्गिले चवंगु छ्यंगू नलथें अकिं जि अथे धया ।"

"महाराज ! कर्मचारीपिसं मस्याइपि खिचात नं दुला ?"

"दु, जिमिथाय् लाय्कुली चवंपि खिचातय्त स्याइ मखु ।"

"महाराज ! नकतिनि छलपोलं 'खंको खिचातय्‌त स्या धका धया' धका आज्ञा जुया बिज्यात। आः ह्ानं 'जिम्हि-थाय्‌ लाय्‌कुली च्वंपिं खिचातय्‌त स्याय्‌मदु' धका धया बिज्यात। थथे याना बिज्याय्‌बले छलपोल पक्षपाती मजूला ? अगती● लाः मवंला ? अथे अगती वना पक्षपाती जुया न्याय याना बिज्याय्‌ ज्यूला ? थ्व जा राजधर्म मखु। जुजु धयापिसं सुयागुं पं मलीसे, तलाजुया दण्डीथें निष्पक्ष जुया न्याय याना बिज्याय्‌माः। लाय्‌कुली च्वंपिं खिचात धाःसा मसी, पिने च्वंपिं बमलापिं निरपराधीपिं खिचात जक सित।"

थुलि धया बोधिसत्वं पुनः मधुर स्वरं थथे धाल–

"महाराज ! छपिसं गुगु थ्व ज्या याना बिज्यात व राजधर्मयात साब मलो।"

थ्व हे भाव प्रकाश यासे निम्न सिलः धाल–

"ये कुक्कुरा राजकुलम्हि बद्धा,
कोलेय्यका वण्णबलूपपन्ना।
ते मे न बज्झा मयमस्स बज्झा,
नायं सघच्चा दुब्बलघाति कायं॥"

● प्रेम, द्वेष, मोह व भयया वशे च्वनेगु।

[लाय्कुली चर्वांपि खिचातय्त धाःसा मस्याय्गु, मेपिन्त जक स्याय्गु । थ्व सकल खिचातय्त स्याइगु नीति मखु । थ्व जा केवल बमलांपित जक स्याइगु नीति खः !]

बोधिसत्वया खँ न्यना जुजुं थथे धाल–

"हे पण्डित ! बगिगले चवंगु छ्यंगू थ्वं नल धका छं स्यूला ले ?"

"स्यू महाराज !"

"सुनां नल ले ?"

"छपिनि लाय्कुली चर्वांपि खिचातसें ।"

"थन चर्वांपि खिचातसें नल धका छं गथे धाय्फत?"

"पिने चर्वांपि खिचात लाय्कु दुने द्वाहाँ वय्गु असम्भवगुलि ।"

"थुकियात गय् विश्वास याय्गु ?"

"अथे जूसा महाराज ! लाय्कुली चर्वांपि खिचात दक्को मुंका बिज्याहुँ । इमित घाँय् चुँ ल्वाकछ्याना महो त्वंका बिज्याहुँ ।"

जुजुं दक्को खिचातय्त मुंके बिया अथे याकल । छ्यंगू नयातःपिं खिचातसें महोलिसे छ्यंगू कुचा कुचा

ल्ह्वत । सर्बज्ञयाथें जाःगु बोधिसत्वया थ्व प्रामाणिक खँ न्यना जुजु अत्यन्त खुशी जुल । बोधिसत्वयात तुयूगू कुसां कु ्का सत्कार यात ।

बोधिसत्वं जुजुयात "महाराज ! धर्म आचरण याना बिज्याहुँ । मां-बौया उपरे सद्व्यबहार याना बिज्याहुँ । कर्मचारीपिनि उपरे दया तया बिज्याहुँ । प्रजापिनि उपरे समदृष्टि तया बिज्याहुँ" धका तेसकुण जातकेथें ऌिता राजधर्मया उपदेश बिल । जुजुयात पञ्चशीले तयाः तुयूगु कुसा जुजुयात तुं लित बिल ।

बोधिसत्वया उपदेश न्यना जुजुं पञ्चशील पाले यात । खिचात सहित सकल सत्वपित अभयदान बिल । जुजुपिनिथें जागु भोजनया प्रबन्ध नं याना बिल । जीवन दत्तले दान पुण्य यात । मरणं लिपा जुजु स्वर्गलोके वन । बोधिसत्वं (खिचां) ब्यूगु उपदेशया प्रभाव ऌिदोल दँ तक चवन । बोधिसत्व नं आयु दत्तले चवना लिपा स्वर्गबास वन ।

6502

नेपाल बौद्ध परियत्ति शिक्षाले थः मस्तेत ब्वंके छ्वया बौद्धधर्म अध्ययन याका थःगु संस्कृति व बुद्धधर्म रक्षा याना दीगु सकल बौद्धपिनि परम कर्तव्य ख: ।

नेपाल अधिराज्यया छगूजक बौद्ध मासिक पत्र "*आनन्द भूमि*" या ग्राहक जुया थःगु कर्तव्य पालन यानादिसँ ।

वार्षिक शुल्क २०।- जक ।

आजीवन शुल्क २००।- जक ।

ग्राहक जुयेगु थाय्—

आनन्दकुटी विहार, स्वयम्भू, काठमाडौं ।

बुद्ध विहार, भृकुटी मण्डप, काठमाडौं ।

हेराकाजी सुजिका, नागबहाल, यल ।

शाक्य प्रेस, ॐवहाल, काठमाडौं । फोनः २–१३६०४